

"1877 eller -78 kom jag hit från Norje. Min far köpte gården nr 10, då men hade arrende kvar ett år i Norje. Min morfar dog 1879. Då hade vi nog varit här ett år. Då var jag ju bara liten. Det låg en gammal gård intill vår. Den kallte de för nr 3. Vår gård låg längst upp i den gatan som nu Koooperativa ligger vid. Det är visst bara en 5 år sen den revs. Jag tyckte det var så synd att de skulle riva den, den var som ett gammalt minne.

Koholmen undrar jag om den inte hörde till byn. Jag minns vi hade majstång på Koholmen. Det var en liten plätt där med buskar och träd. Men det är ju så länge sen, det var före dr Nielsens tid. Sen han hade låtit bygga den lilla kalkugnen där var det visst slammeriet som byggdes. Det låg på våra ägor. Jag minns att vi kunde se hemifrån oss hur lågorna slog upp ur kalkugnen. Det var så grant, så. Det var ett par från Gualöv där och brände kalk. Gränsen för våra ägor gick på ena sidan utmed Smed-Bondens och så rätt upp och på andra sidan ungefär från landsfiskalskontoret och uppåt. Det var en handlare Lärson^(?), som bodde där Axel Jönssons gård är. Butiken låg visst åt gatan. Dörren gick från gatan, sen satte de den vid sidan. Det var en dörr med glasruta i. Affären var en vanlig lanthandel. Annars

var huset en vanlig stendlänga som det är nu, och så var det ju ett litet rum intill affären. De sålde snus och sill och allt möjligt. Sockertoppar och sirap i stora tunnor. Jag kommer ihåg när vi blev skickade att köpa en flaska sirap. Den var så tjock att vi fick vänta långa tider därnere innan den rann i.

Smedbondens hus är reveterat nu, ett litet hus. Intill låg smedjan, den är ombyggd nu. Dit kom en tysk skomakare, Tausenfreud. Det var en smedja av gammal typ, ett enkelt brädhus, kanske med stenfot. Där skoddes hästar och sådant lite smått arbete gjorde smeden där. Senare var det cykelreparationsverkstad. Tausenfreud som kom dit hade först kommit med de andra tyskarna till fabriken men slutade där och blev skomakare i stället och satt bara och sydde. Han var nog inte så rysligt fin på det i början, men han övade upp sig; sen hade han gesäll också.

Inte långt därifrån låg Skansen. Det var en röd länga. På den bortersta gaveln var det ett stort rum med två fönster, så kom en dörr, sen ett litet rum och så ingången till ett stort rum, där Skansa-Sissan hade bierförsäljning. Det lilla rummet kallte de för härbarshuset, där hade de allt möjligt.

Sen var det ett litet nyare hus bredvid. Kronofogden kom ibland till Bromölla och skulle ta upp skatter, och då låg han i ett litet rum där, och så hade de ett rum på den bortersta änden också. Så var det ju 'gamledags' kök också intill Sissans stuga. I härbarshuset hade hon en 'jomfru', jag tror hon låg där om sommaren. Länsman bodde i Näsrum, men när han kom hit så hade han sitt tillhåll på Skansen. Så var det skjutshåll där med. Bönderna ikring hade skjutsar, som de kallte det. Det var ju inga bilar på den tiden, så de fick ha hästskjuts till Näsrum, Jämshög, Holje och andra platser runt omkring. Fjälkinge också. Då fick de springa och buda. Det var en som hette Berggren, som budade. Det var en gammal knekt, som gick där hos Sissan, hade lite tjänst där, han fick mat och allt möjligt, så han klarade sig. Eller också var det jungfrun som fick gå och buda, det kunde ju vara vid 10-11-tiden på kvällen ibland, men de måste skicka någon med bud till bönderna som hade skyldighet att hålla skjutsar.

1891 flyttade min far till Ysane.

Min man var född i Ola Rasmussens gård. Den ligger här uppe i Ivetofta. Han sålde gården till sin kusin Ola Rasmusson. Vi gifte oss 1891 och bodde de första 10 åren som gifta på min

fars gård, 10-ansgården. 1901 sålde vi gården till bolaget. Min man skötte lantbruket till att börja med, men så började han så smått på fabriken. Han var vid chamotten först. Så länge vi hade gården, hade vi kor och ett par hästar. Får hade far där, men det hade inte vi något vidare. Så länge min far hade gården kallades den Blekinges Nils Jönssons.

När tyskarna hade kommit till Bromölla, så brukade flera av dem hämta mjölk hos oss. Det gjorde Appés och Kress och Austs. Då kostade mjölken kanske 10 öre litern. Det var mejeri i Gualöv då. Det bildades 1891 eller -92, så på den tiden kunde de köpa smör i affärerna. Om vi hade gott om mjölk, så lämnade vi till Sölvesborg. Kärna smör fick man också göra ibland, det har jag gjort många gånger, men det var så drygt, så drygt. Så småningom fick vi en kärna med vev, då gick det lättare än som förut att stöta.

Där Kooperativa är nu, stod förr ett litet hus, där det bodde en liten gumma. Sen stod huset tomt länge och sen revs det när de skulle bygga Kooperativa.

Till gården hörde några småställen, som låg intill vägen ungefär mellan Kooperativa och posthuset. Det var mest hantverkare som bodde där. De hade skyldighet att göra några dagsverken

*bränd eldfast
lera*

till oss för att få bo där. Det var 4 familjer. De skulle göra 10-11 dagsverken om året. En av dem, skomakare Pettersson, betalade sitt med pengar. Han hade visst mer jord än de andra, Eller också sydde han skor åt oss. Han var så livad och glad. Han kunde prata, han. Han hade många glyttar. - Det skulle vara hälften mans- och hälften kvinnsdagsverken, men det var väl inte så kinkigt. Sven Karlsson, som bodde längst bort mot nuvarande torget var där mycket vid gården, minns jag. Han gick mycket och lastade vid ångbåtsbryggan, innan det var bruk. Sen gick han väl inte precis där. Bredvid Sven Karlssons bodde en familj, som hette Friberg. Han var stenhuggare och kreaturs-handlare. De flyttade till Gualöv sen, och då kom det en skomakare dit, det var skomakare Pettersson, men han flyttade också sen, till Karlskrona, och då blev där spisställe, när det hade blivit fler arbetare vid bruket. Det var en liten kammare. Om några av kontorspersonalen åt där så var de väl ungar. Det kunde väl vara ett par tre fyra stycken av dem. Annars var det arbetare som åt där. De hade ett större rum för sig.

Bredvid spisstället bodde en familj som hette Wikander. Han var skraddare. Och bredvid dem några som hette Dahlgren, de var så fattiga, så. De hade sina fruar som gick på dagsver-

ken hos oss. Dahlgrens hade gris. Fru Dahlgren tvättade och gjorde allt möjligt och tjänste lite pengar. Och så hade de potatis själva.

På vintern hade de mycket dagsverkare till att tröska. De tröskade säden med plejlar förr. 1916-17 så tröskade de bo-vete med plejlar i Grödbby. På 20-talet slagade de ännu i Ysane. På större ställen fick de slå i takt för att de inte skulle komma åt varandra. Det var särskilda grepp för att det skulle gå riktigt. Det tog sådan tid att tröska då. 13-3 började de på morgarna, det var så hemtrevligt med det där dunket från logen. Sen så fick de ta upp halmen och rösta den och sopa upp det som låg på golvet och 'harpa'. Det var som ett sorts sorteringsverk som säden skulle passera igenom. Sen mättes säden upp och så skulle dagsverkarna ha något visst var lördag. Då skulle de ha sin ranson som de hade arbetat ihop. De hade visst per tunnan. Det var som ackord.

I stället för rörvass kunde de ibland ha långhalm på taken förr. Men annars fanns det mycket vass både vid Levräsjön och Ivösjön. 10-ansgården hade vasskifte upp mot Levräsjön och del i en torvmosse upp mot sjön. Torven hade vi att elda med i sådan här 'gamledags kakelugn'. Simson och Delila hade vi på

vår ugn. På framsidan var det Göran och odjuret. Torven lades upp och när den var torr så kördes den hem, och så hade vi den att elda med. Vi använde vår torv bara för eget bruk, vi sålde aldrig. Förr hade de stora öppna spisar med bakugnar inne i köken, och där kokade de på 'treföttingar' av järn. Vi hade också sådan där stor ugn. Där bakade vi grovt bröd och vetebröd och skorpor. Det grova brödet var en stor rund kaka, som man satte på mjöl och kokhett vatten. Sen fick det stå och jäsa med lite surdeg, som man sparade från det ena baket till det andra. Det var som jäst. Annars kunde man ha pressjäst. Själva använde vi sällan surdeg. Det lät de stå och jäsa så det luktade surt i stugorna, det var ingen trevlig lukt. Kavring bakade min mor mycket. Då hade de kornmjöl, kornkavringar kallades de. På julen bakade de så 'möe', så det varade till påsk. Två bak grovt bröd och två siktebak och skorpor och vetebröd. Men vi var väl elva personer, så det var ju många som skulle ha av det.

Varenda kväll på sommaren skulle vi ha korngrynsgröt. Ibland fick vi risgrynsgröt. Den koktes i en stor järngryta och rördes om med en 'grödarod', och sen hällades den upp i ett stort fat, där var och en tog för sig med sin slev. - Det var

alltid merafton vid 5-tiden, och då fick man stora madar. Det var smör på ena hälften och på den andra en stor tjock ostbit eller ett stycke stekt fläsk. På sommaren fick vi ibland så mycket mjölk att vi skickade till Sölvesborg. Vi ställde också mycket mjölk till filbunkar, i stora lerfat. Ett sådant lerfat med sur mjölk kostade 25 öre. Det köpte de mycket hos oss ifrån Gamla Bromölla. Det kunde vara fint att ha till söndagsmiddag, när det kom kristianstadsfrämmande. Det var före tyskarnas tid. Då bodde det en familj året om i Gamla Bromölla. Han hade varit något vid krigsmakten. De hade så många barn, som var vuxna, och på somrarna kom de och hälsade på, och så hyrde de ett par ställen i närheten. Där var så mycket trevligt och festligheter. En av sönerna var fängelsedirektör, en annan var styckjunkare.

Där bruket ligger, var en s.k. opplandning, en landvinning, som hade blivit när de sänkte sjön. Det var bra bete där. Där hade vi korna och hästarna. Det var så grant därnere med björk, det var så stiligt, minns jag. Bromölla kvarn ägde en bit där också. Årups mark sträckte sig ända ner till Skansen.

Min man gjorde retorter, när han kom till fabriken. Han var s.k. klappare. De stötte ner lermassan i träformar med ham-

ACC. N:R M11270 :9

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

mare. Formarna var något över $\frac{1}{2}$ meter höga. Sen kedjades formarna ihop och ställdes ovanpå varandra. De där retorterna var mycket höga, så det hade inte gått att göra dem i en form. De olika delarna kedjades fast vid varandra med sprintar. "

ACC. N:R

M. 11270 : 10

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

"Jag gifte mig hemma. Det var det vanligaste på den tiden. Jag tyckte inte det var så ofta i kyrkan. Då hade vi ett sådant fint altare hemma. En kusin till mig från Blekinge hade gjort det i ordning, och det var så fint med ljus på. Det kan nog hända att någon gifte sig i prästgården, men det var inte vanligt, nästan alla vigdes hemma. Det var bjudet med biljett till vårt bröllop. Vi hade rätt så många släktingar som var bjudna. Vi hade två stora rum, och där stod de ikring. Det var en pastor som hette Karlsson, som vigde oss. Jag hade både vigselring och förlovningsring. Det skulle helst vara guldringar, släta."

"När en kvinna väntade barn, så var det mycket som hon skulle undvika. Om hon såg något farligt kunde barnet ta skada. Det var vissa tider kvinnan gick med fostret, som det var särskilt farligt, har jag hört. Första månaden, mellersta månaden och sista. När jag väntade Agnes, så hade vi en ko, som skulle kalva, och när det hade hänt så ville jag springa ut med de andra och se på kalven, men då var det en gammal kvinna som sade till mig, att jag inte skulle gå för det var en kvinna borta i Edenryd, som hade sett en nyfödd kalv, när hon var med barn och hon hade fått en son som var krympling och såg jämmerlig ut. Så jag vågade inte gå dit.

Här var en bonde i Ivetofta, som hade en pojke. Han hade fått 'slaget', men hans mor hade botat honom så han hade blivit bra igen. Sen så blev modern sjuk och dog. Det var bara fadern hemma. ^{då} Pojken var ute på jorden och arbetade. Då gick fadern och hämtade honom för att han skulle hjälpa till och bära ut modern. Men när pojken såg sin döda mor så blev han sjuk igen och fick anfall. Han skulle aldrig ha sett henne igen när hon var död. Modern hade väl något botemedel mot slaget, jag vet inte hurdant det var. Sonen var i klockaregården här och fick slaget så 'titt'. En dag var han borta och de gick och sökte honom ett par dagar. Sen till slut fann de honom. Då stod han på huvudet i en brunn.

Det är nog 40 år sen minst som det hände.

Förr i världen berättade de så mycket spökhistorier. Jag var så rädd om kvällarna, när de begynte med det. Min farmor bodde hemma sen hon hade blivit gammal. Hon talte om allt möjligt för mig, vi bodde tillsammans i ett rum. Farmor visste så mycket. Hon var född 1803 eller -04.

När man slaktade så skulle man vara noga med att skära bort några flikar som sitter på hjärtat. De är krusiga och ser ut som ett öra. Det sitter ett vid var sida på hjärtat. Om det var någon som skulle ha barn så fick hon inte äta de där flikarna, för då kunde barnet få sådana där krusiga öron, det sa' min farmor. Det var en fru i Kristianstad, som hade ett sådant öra.

En gång när min farmor var ute så såg hon en orm eller om det var två med en groda bredvid sig. Farmor hade hört att om man kunde rädda en groda från en orm så skulle man få lätta barnsängar. Hon försökte med en stor käpp men vågade inte flytta undan grodan. Jag minns inte riktigt hur det var, det är väl 65 år sen jag hörde henne berätta det.

Det fanns ett par barnmorskor i trakten häromkring. Det var en i Grödbby. Hennes man hette Karl Svensson. Och en i Råby. En var det i Krokstorp, som hette Kerstin. När tiden var inne så fick de köra och hämta barnmorskan, men då kunde det ibland

hända att hon var på ett annat håll och då fick de köra efter någon annan. För det mesta var det två barnmorskor här i trakten. Var inte den ena hemma fick de väl köra till den andra. Men det var en del som bodde så långt borta så de inte hann få hjälp, men då hade de kanske en nabofru, som de kunde få hjälp av. På den tiden kunde de väl lite mer än de kan nu. Det var ju många som hade för sig att de skulle klara sig själva, och det gick för det mesta lyckligt det med.

De skulle aldrig slå ut vattnet som kom i födseln hemma utan det skulle de slå i uthuset. Det var ju alltid en lagård där de kunde slå det. Efterbörden skulle de bränna upp, det var viktigt. Den fick inte ligga och slänga. Om de tog undan den särskilt, kunde den också grävas ner i en gödselstack.

Sen skulle kvinnan kyrktas. Det fanns en pall i vapenhuset, och där kom prästen och läste en bönn och tog henne i handen så hon kunde gå i kyrkan igen. Det var en sed som de höll på förr. Nu har de tagit bort den. Jag gick där varenda gång utom en. Kyrktagningen var inom sex veckor efter födseln. Hon fick inte gå i något annat hus den första tiden, hon skulle ju inte vara ren då, helst inte första da'n.

När det hade gått någon eller några dar efter födseln, så

ACC. N:R

M. 11270:14

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kom det folk och hälsade på. Först när barnet var fött, skulle de ha bud om det hemma. Sen så kom det några släktingar eller naboar. De hade allt möjligt med sig. Min svägerska hade visst en sockerkaka med sig. Fruktosoppa hade de ibland. Kvinnan fick ju inte äta vad som helst."

"De sa' alltid förr att de skulle gömma en julkaka från julbaket. Den skulle hästarna få när de skulle börja vårarbetet. Vi hade bröd ibland uppe i rågbingen eller i en brödbinge i källaren. Jag såg de hade lagt kakor där de hade råg. Jag tycker det skulle möglat, men på den tiden var det mest så kalla vint-rar, så det kanske inte möglade så lätt.

April snö är så gott som fåragö, sa' man här.

Långfredagen skulle man få påskaris på sängen. Jag har aldrig varit med om det själv, men jag har hört att drängar och pigor höll på med det. Farmor talte mycket om det. De kom med ett påskaris om morgonen och då var det till att vara uppe, för annars fick de smaka på riset. Det var långfredag eller påskedagsmorgen.

Förr i världen var det många ungdomskalas i Edenryds gäst-givargård. På vintern bjöds det på kaffe och punsch. Vi hade ungdomsgillen i bruksgården också.

På första maj gick ungdomen ikring och tiggde, och då hade de en visa de 'sjungde'. När de fick ägg, så sjungde de så bra. Fick de inga så skällde de ner dem så de var tvungna att ge. Sen så ställde de till med kalas. Det var i Ysane. Härifrån minns

jag inte att de gick och tiggde ägg. Men fattiga barn kom ibland och tiggde ägg, och vid påsk brukade de få ett ägg eller två. Vid jul så bakades alltid några extra julakakor så de kunde få.

I Norge fanns det en bokskog, som kallades 'Pingels böge'. Där dansade man på pingstafton.

Förr i världen brukade några småpojkar klä ut sig och 'gå julaspögen'. Då hade de en korg eller påse med sig, som de skulle ha någonting i. Det var på julen, ibland i början eller vid trettondetid.

Tredje torsdagen i Tor skulle man lägga sig i dagsljus. Jag kommer ihåg att farmor var så rädd att jag skulle tända ljus då. Vi satt så mycket i 'mörke' på den tiden och 'sjungde' visor och skolsånger. Det var en dräng hos oss som 'sjungde' så bra. Vi satt lite i mörke varenda kväll. Det blev en vana. Jag närapå har den vanan än. Vi hade en sättugn med en bild av Simson, och där var så varmt och gott.

Om kvällarna skulle de först ha merafton vid 5-tiden med smörgås eller något och sen vid 8-8-tiden skulle det vara gröt. Ibland åt vi i mörke. Sen tände vi lampan och mor spann och jag virkade och stickade och sydde och allt möjligt. Kvällarna gick

ACC. N:R

M.11270 :17

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

fort, man gick i säng vid 9-tiden utom när det var främmande
någon gång. När jag blev större, tyckte jag om att sitta uppe
länge om kvällarna."

Sonen Jon Birger Nilsson, född 1901:

"Spela pims var en lek, som vi höll på med mycket. Då skar man till en vanlig träbit, 1-2 dm lång, som man sneddade av på hörnorna. Den skulle man slå till på något vis, så den flög iväg. Vi hade en dräng, som tjänste hemma på gården. Han var i 17-18-årsåldern. Han var så styv på det där. Pinnarna flög över taken, så vi måste springa långa vägar. Man slog i tur och ordning. Den där leken är förbjuden nu i skolorna, för de krossar så lätt fönsterrutorna med det. Man skulle vipa över en pinne som låg mot en träbit eller sten, och medan den var i luften skulle man slå till den så den flög iväg.

Vi lekte trilla på landsvägen. Men det förekommer nog inte nu längre. Det är ju en annan trafik på vägarna nu. Spela pims och boll och slå trilla, det höll vi pojkar på med mycket."